

SZEGEDI ZOLTÁN

A köszönési formák és gyakoriságuk változása két felmérés tükrében

A nyelvi tiszteletadás a nyelvhasználatnak az a területe, amely a legnyilvánvalóbban része annak, amit emberi viselkedéskultúraként szokás emlegetni. Mint ilyen értelemszerűen kultúrafüggő, hiszen a társadalmi normák függvényében alakul. A magyar nyelvközösségben is jól érzékelhető kultúraváltás egyik kísérőjelenségeként az utóbbi fél évszázadban a köszönési formák állományában és használati gyakoriságában viszonylag rövid idő alatt korábban nem tapasztalt ütemű, a nyelvközösség majdnem egészét érintő változások zajlottak és zajlanak. A folyamat pontos leírásához rendszeres vizsgálatokra van szükség. Ennek jegyében készítettem el a jelen elemzést. Az első vizsgálatra 2002 első felében került sor Pilisvörösváron, a Vásár téri Általános Iskola 7. és 8. osztályában, másodikra 2012 tavaszán, ugyanezekben az évfolyamokon. Az osztályok mindkét mérés során kis létszámúak (11—20 fő) voltak. 2002-ben az említett két osztályban 35, 2012-ben 22 kérdőívet dolgoztam fel. Minthogy a két gyűjtés ideje között 10 évnyi távolság van, az adatok egybevetésével bizonyos változások megállapítására, illetve (a szakirodalom alapján is) általánosnak tételezhető tendenciák kitalapítására kínálkozik lehetőség. A vonatkozó általános és magyar szakirodalom gazdag, jelen esetben azonban csak az elemzéshez közvetlenül is hasznosított válogatott szakirodalomra hivatkozom.

A köszönés része mindennapjainknak. Naponta több tucatszor köszönünk. A köszönés a megszólítások mellett a nyelvi tiszteletadás egy formája. „Az udvariasságnak olyan (többnyire nyelvi eszközöket felhasználó) megnyilvánulása, amely emberek találkozásakor jelzi a készséget a kapcsolat felvételére, ill. kifejezi a másik felismerését, az iránta való tiszteletet, az együvé tartozást.”¹ A köszönési forma megválasztását befolyásolja a köszöntött fél neme, kora, rangja és hozzá való viszonyunk. Elvárás, hogy tegező vagy magázó köszönési formát használjunk attól függően, hogy milyen viszonyban vagyunk a köszöntött féllel.

Köszönéssel nem csak tiszteletünket fejezzük ki, hanem kapcsolatfelvétel is, és a kapcsolat megszakításának udvarias módja is a köszönés. „...a beszélgetés elkezdésének sajátos mozzanata, nehézségei együttesen alakították ki azt az általánosnak mondható szokást, hogy a kapcsolatfelvételt két vagy több ember között mindig valamilyen köszönési, üdvözlési (és megszólítási) forma vezeti be, illetőleg

¹ DEME 1987, 93.

hogy az ismerősök véletlen találkozáskor is üdvözlik egymást. Ennek hiánya a másik lebecsülését, lekezelését jelzi. [...] A köszönés napjainkban kétféle helyzetben szükséges. Egyrészt ismerősök és azonos csoportba, közösségbe tartozók találkozáskor, illetőleg idegenek (és persze ismerősök) közötti mindenféle kapcsolatfelvétel, beszélgetés, együttes cselekvés előtt; másrészt e kapcsolatok megszüntekor, búcsúzaskor, távozáskor.”²

Köszönéskor általában paraverbális vagy nonverbális módon érzelmeinket is kinyilvánítjuk, bár a legtöbb köszönési forma önmagában nem hordoz érzelmi töltetet.

A köszönés tehát társadalmi tevékenység. Ahhoz, hogy köszönésünkkel megfeleljünk a társadalmi elvárásoknak, és köszönésünk megfeleljen kapcsolataink sokféleségének, sokféle köszönési formára van szükség. A tíz évvel ezelőtti vizsgálat során mégis meglepő tapasztalat volt az olyan új, az ifjúság körében használatos köszönési formák sokasága, amelyek az idősebbek számára csaknem ismeretlenek. Ehhez képest újabb, a két vizsgálat között eltelt időben megjelent köszönési formát a második vizsgálat során nem találtam. Viszont az első mérés során felbukkant új köszönések nagy része nem tűnt el az elmúlt évtized során. Ezek egy részét az akkortájt induló valóságshowk szereplőitől vették át a fiatalok. A szereplők azóta eltűntek a képernyőről, nevükre sem emlékszik talán senki, de a hatásukra elterjedt köszönési formák egy része még ma is az aktív szókinccs részét képezi a diákok körében.

Más köszönési formákat a játszi kedv hozott létre, kihasználva a nyelvben lévő játék és humor lehetőségeit. Jellemzőjük, hogy gyorsan terjednek, népszerűvé válnak, de hamar elkopnak, és olyan hirtelen, amint megjelentek, el is tűnnek. Éppen a népszerűségük okozza vesztüket, mert ha már sokan használják, nem egyedítik használójukat, és ha már nem különleges, hamar kikopik a fiatalok nyelvéből. Leginkább az általános- és középiskolás diákok érzik ezeket sajátjuknak. Az egyetem folyosóin már csak nagyon ritkán szoktak felbukkanni, a kérdőívek alapján pedig azt állíthatom, hogy a szülők, nagyszülők egyáltalán nem használják őket, sőt, talán nem is ismerik.

Fent vázolt életrajzokra abból következtetek, hogy néhány, pár éve még népszerű köszönés a kérdőív lapjain már nem szerepelt.

Ilyen például a *csokito*, ami a *csokolomból* ered. A *csokolom* rövidebb formája, a *csók*, azt hiszem, senki számára sem ismeretlen. A *csókból* a viccelődő alkotókedv *csokit* csinált, innen pedig már csak egy lépés a *csokito*, ami egy csokoládé-fajta neve volt az ezredforduló környékén.

Ekkortájt számolt be egy adatközlő arról, hogy „*mostanában a 'cs' betűs köszönések a divatosak*”. Úgy látszik, ez a tendencia elég erős volt, a *csövi*, *csöves*,

² DEME 1987, 94.

csákány, csőtészta, csálé, csumi, csumika, csocsi, csóváz mind beleférnek ebbe a csoportba. A *cső* a vizsgált korosztályban 45% körüli ismertségnek örvendett 2002-ben, és a tanulók kb. 25%-a használta is. (Párját, a *csát* jóval többen használták ekkor, mintegy 62%.) Napjainkban a tanulók közel 100%-a ismeri, 68%-a használja, 40%-a szereti. Az elmúlt évtizedben tehát sokkal elterjedtebbé vált. A *cső*-ről Kontra azt írja, hogy a hatvanas–hetvenes években Budapesten a fiatalok által gyakran használt köszönés volt, míg a kilencvenes évek elején a megkérdezettek 7,7%-a használta.³ Sokan ismerték és használták a *szivacs* köszönési formát: 44%-a ismerte, 20% használta is. 2012-ben egy kérdőíven sem találkoztam ezzel a formával.

Korábbi dolgozatomban megpróbáltam néhány új köszönési forma eredetére bukkanni, és úgy gondoltam, többnek is ez a két „régí” köszönés lehetett az alapja. Persze ez csak spekuláció, és lehet, hogy rossz nyom. A hangalaki hasonlóságok alapján gondolom néhány köszönésről, hogy egymástól nem függetlenek.

A *cső*nek lehet talán „továbbfejlesztett” változata a *csöves* és a *csövi*. A játékosság a *cső* morfémához toldalékot ragasztott. Az így keletkezett szó jelentése ’hajléktalan’, aminek szlengesebb változata a *csövi*, amiről – úgy tűnik, nem is kevesen – szintén úgy gondolták, hogy alkalmas köszönésre.

Hasonló lehet a helyzet a *csőtészta* és a *csóváz* köszönési formákkal is, bár ezek nincsenek egymással összefüggésben, mint a *csövi* a *csövessel*. Itt a *cső* morfémához még egy-egy morfémát ragasztottak; az összetett szavak első tagja megegyezik a köszönési formával, és ez a humor lehetőségét hordja magában.

A *csából csákány* és *csálé* lett, szintén azon az alapon, hogy ezekkel a hangokkal szavaink kezdődnek.

Más történt a *szevasszal*. Ez a forma egyes nyelvhasználók körében megrövidült, így *szeva* lett. Néhányan nem érték be ennyivel, ők a *szevát* a hasonló hangzású *ceva*-val váltották fel, ami egy papír törlőkendő márkaneve.

A *csocsi* és a *csocsesz* talán egy jól sikerült magyar mozifilm, a *Zimmer Feri* hatására terjedt el a fiatalok körében. A média hatása érhető tetten olyan köszönési formák terjedésében is, mint a *csá csumi csá*, *cső csövi cső*, *csá csövi csá*; *csumi*, *csumika*. Ezeket a köszönéseket valamelyik valóságshow játékos használta előszeregettel, a szimpátia és az utánzás juttatta őket diadalra. A 2012-es felmérés alkalmával még mindig fel-felbukkant a kérdőíveken, bár már kevesen használták, alighanem azért, mert túl hosszú formák.

2002-ben a *pá* is reneszánszát élte. A kérdőíven ugyan csak négy ízben szerepelt, azonban utcán is gyakran volt hallható, olykor férfiak is használták.

³ KONTRA 1993, 245

Használatának köre is kibővült, búcsúzás mellett fel-felbukkant üdvözlésként is. Újjászületését valószínűleg egy akkor új kommunikációs lehetőségnek, az SMS-nek köszönhetette. Ezekben a rövid szöveges üzenetekben a felhasználható karakterek száma csekély, ezért a szolgáltatás használói gyakran élnek a rövid köszönési formákkal. Hasonló a helyzet a *hi* esetében is, ami rövidege miatt szintén kedvező, és írásban azok is elkezdtek használni, akik a szóbeli kommunikáció során kerültek használatát. 2002-ben a kérdőívek lapjain hét fő (kb. 20%) nyilatkozott úgy, hogy használja a *hi*-t, a hétköznapi tapasztalatok alapján azonban azt gondolom, a valóságban viszonylag széles körben elterjedt, gyakran használták, használják. Most a barátok, barátnők, iskolatársak körében használatos, 9% körüli a népszerűsége. A *pá* használatáról a 2012-ben végzett felmérésben nem találtam adatot.

2002-ben öten írták fel a használt, ismert köszönések közé a *hé*-t. Akkor nem tudtam, hogy itt arról van-e szó, hogy ezt a figyelem felkeltésére használatos indulatszót tévesen köszönésnek értelmezik, vagy elindult egy folyamat, melynek során módosul a *hé* jelentése, és valóban egy új köszönési mód lesz. Jelen vizsgálat során nem találkoztam ezzel az adattal.

A korábbi felmérés alkalmával a nyelvi adatok azt mutatták, hogy eltűnően van a *kezet csókolom*. A század első felében széles körben használták, férfiak nőknek, gyerekek felnőtteknek, szülőnek, nagyszülőnek, rokonnak; alacsonyabb rangúak a magasabb rangúnak (pl. a varrónő annak a hölgynek, aki bement boltjába, vagy a cseléd az asszonyának) köszöntek így. De a *kezet csókolom* megilletett minden érettségizett nőt.⁴

A 2002-es kérdőívek alapján ezt a köszönést egy gyerek használta, és mindössze négyen ismerték (2,8 , ill. 11,4 %).

A 2012-es mérés szerint az adatközlők 100%-a ismeri, 27,2% szereti, és 9% használja. A valóságban valószínűleg többen ismerték a 2002-es mérés alkalmával is, nagyapjukat, apjukat hallhatták is így köszönni, de regényekből, filmekből mindenképpen ismert. Magyarázat lehet a csekély ismertségi adatra, hogy mivel az akkori adatközlők nem használták, a passzív szókincs részét képezte, és eszükbe sem jutott.

Történelmi oka van, hogy az idősebb hölgyek örömmel fogadják ezt a köszönést. Amikor ők nevelkedtek, még gyakori és természetes köszönés volt. A váltás valamikor a második világháború után, az ötvenes, hatvanas években történhetett meg. A most ötven-hatvan év körüli hölgyek reakciója felemás. Nagyban függ attól, hogy milyen családban szocializálódott az illető. A bécsi udvari illemből származó formát a „polgári és demokratikus szellemű emberek már [1945 előtt]

⁴ vö. TERSTYÉNI 2003, 315.

⁵ LADÓ 1958, 426.

helytelen és európaiatlan csökevénynek minősítették.”⁵ Ladó Makkai Jánosra hivatkozva azt írta 1958-ban, hogy az „új korszakban” mellőzni kell.⁶ A munkás- és parasztcsaládok sarjai számára nem megszokott forma, az ilyen származású férfiak ritkábban használják, a nők idegenkedve fogadják. A polgári családokban nevelkedettek számára megszokott volt használata, bár később itt is a rövidebb *csókolom* terjedt el. Ladó szerint ez közvetlenebb, mint a hol középkoriasnak, hol tőkésnek nevezett *kezét csókolom* és a „még át nem melegegett” napszakkak megfelelő köszönés.⁷

A fiatal nők körében pedig, ha nem is népszerűtlen a *kezét csókolom*, de olykor zavarba ejtő. Őket már nagyon kevesen köszöntik így. Ha olykor egy idősebb úr e — immár rendhagyónak számító — köszönési formát alkalmazza, nem tudják, hogy a köszönést valóban egy kézcsók fogja-e követni. Pedig a kézcsók mint gesztus is csaknem eltűnt (ezt az ismerősök közötti puszi váltotta fel), még ritkább, mint a *kezét csókolom* köszönés.

A felekezetekre jellemző köszönési módok 2002-ben nem voltak ritkának mondhatók. A papnak a gyerekek egy része, körülbelül fele *Dicsértessék a Jézus Krisztus*-sal köszönt (másik felük általában sehogy, valószínűleg ők nem részesültek hitoktatásban, ezért nem is ismerték a papot). Ez az arány nem változott, 2012-ben 59%, a *napszakkak megfelelő köszönés* 27,2%. A pap az adatok szerint alig köszön vissza a *Mindörökké ámen* hagyományos formával, sokkal szívesebben használják a *szervusz*, *szia*, *heló* köszönéseket. A korábbi felmérésben a *szia* volt a leggyakoribb, a kérdőívek 45%-án szerepelt, a mostani mérés során ez az arány 27,2% . A *Mindörökké ámen* 2002-ben 38,5% volt, a mostani mérésben is mindössze 27,2%-ra tehető.

A szülők (azok a szülők, akiknek gyermekei a papnak *Dicsértessékek* köszönnek, tehát akik hittanra is járnak), általában *Dicsértessékekkel*, ritkábban *napszakkak megfelelően* köszönnek a papnak. A kérdőívről sajnos nem derül ki, hogy a pap nekik hogyan köszön vissza, de feltehetően *mindörökkével*, illetve *napszakkak megfelelően*, ha őt is így köszöntötték.

Mivel Pilisvörösvár lakossága nagyrészt katolikus, más felekezetek köszönéséről nem kaptam képet. Egy gyerek használta 2002-ben az *Áldás, békesség* köszönési formát, jelen felmérésben egy sem.

A gyerekek által használt legáltalánosabb magázó köszönés a *csókolom* volt 2002-ben. A kérdőívek 74%-án szerepelt, általában az idegen felnőttek köszöntek így a gyerekek. Azok a kevesek, akik nagyszüleiket, a nagynéniket, nagybácsikat, keresztszüleiket magázták, általában így köszöntötték őket.

⁶ LADÓ 1958, 426–427

⁷ LADÓ 1958, 426–427

Nagyon sokan köszöntek *csokolomot* férfi tanáraiknak is (60%), sőt, a papnak is. Jelen felmérésben a *csokolom* forma visszaszorulását tapasztaltam. Idegen felnőtteknek a diákok 27,2%-a köszön így, tanárnak 4,5%, tanárnőnek 9%. Nem találtam adatot arra, hogy a papnak bárki így köszönne.

2002-es felmérésem után azt a feltételezést írtam le, hogy a *csokolom* még legalább ötven–száz évig használatos marad, legalább addig, amíg az a generáció, amelyik most használja, él és élteti a formát. Ők valószínűleg életük végéig használni fogják, bár az kérdéses, hogy milyen széles körben fogják használni, mennyire lesz népszerű köszönés a későbbiekben, hiszen láthatjuk, hogy a divat a köszönési forma megválasztását is befolyásolja. Akkor úgy tűnt, hogy a *csokolom* is azon köszönési formák közé tartozik, amelyek ellenállóbbak a divat szeszélyeinek, mint ahogy a *napszaknak megfelelő* köszönés is. Most azt tapasztaltam, hogy bizonyos helyzetekben, pl. szülők — nagyszülők vagy diák — tanár relációban kevesebben használják, mint tíz évvel korábban, de továbbra sem merült fel olyan adat, amely használatának általános visszaszorulását jelezné.

Széles körben alkalmazható, érzelmileg pozitív, elterjedt a *napszaknak megfelelő köszönés*. A gyerekek kétharmada használta ezt 2002-ben, leginkább idegenrel és tanárral szemben. 2012-ben az idegen felnőtteknek a diákok 90,9%-a köszön így, tanárnak 100%-uk, tanárnőnek 95%-uk. A *csumi* és a *csötészta* már alighanem a feledés homályába fog merülni, amikor a mindenkori beszélők még *jó estét* fognak kívánni.

A tegezés és magázás tekintetében az mondható el, hogy míg 2002-ben még a diákok 11,4%-a magázta a nagyszüleit, addig a mostani mérés nem hozott olyan adatot, ami a családon belüli magázás meglétét mutatta volna. Megjelent viszont a vizsgált korosztályban az idegen felnőttek tegezése, 9%-os arányban. 2002-ben a diákok 14,2%, 2012-ben 40,1%-a mondta azt, hogy tanárai olykor magázva szólnak hozzájuk. Az első mérés azt mutatta, hogy a pap a megkérdezettek 100%-át tegezi, a mostani szerint a pap a diákok 45,4%-át magázza. (Ebből az adatból azonban nem lehet messzemenő következtetést levonni, nem tendenciáról, hanem egy-egy személy nyelvhasználati sajátosságáról van csak szó: a pilisvörösvári pap 10 évvel ezelőtt tegezte a diákokat, mostani utóda pedig a felmérés tanúsága szerint a diákok egy részét magázza.)

A szülők 28,5%-a *csokolommal* köszönt a nagyszülőknek 2002-ben, ez a szám csekély mértékben, de csökkent. Most a kérdőívek 22,7%-án szerepelt ez a forma.

A korábbi felmérésben a szülők a tanárnak 80%-os arányban *napszaknak megfelelően* köszöntek, 5,7%-ban *csokolommal*, 20%-ban *szia*val. A mostani felmérés szerint a *napszaknak megfelelő köszönés* 100%-os, a *szia* 13,5%, a *csokolom* ebben a társadalmi érintkezésben is visszaszorult, 4,5% mindössze. Tolcsvai az

1980-as évek közepén arról számolt be, hogy „szinte alig fordul elő [...] a tanulótlól hivatalosan elvárt *jó napot kívánok* — ezért e köszönési forma nem is emelkedhetett általános érvényre.” Ugyanitt a *kezét csókolom* általános iskolás korúak körében való elterjedéséről is írt.⁸

Gyermekeik iskolatársát a szülők továbbra is *sziával* és *helóval* köszöntik a leggyakrabban, és továbbra is a *szia* áll az első helyen.

Idegen felnőtteknek 2002-ben napszaknak megfelelően köszöntek a szülők, a kérdőívek 77%-án ez a forma állt. Most kicsivel nagyobb ez a szám, 86,3%. A *szia* korábban 17,1%-ra volt jellemző, ma valamivel többen használják, 27,2%. A *helót* korábban 5,7% használta idegen felnőttek köszöntésére, most 9%. Korábban ugyanennyien (5,7%) használták a *szervuszt* is, a mostani mérésben ez a forma már nem bukkant fel, visszaszorulóban van.

Szintén 5,7%-ban szerepelt a korábbi felmérésben a *csókolom*, most 9%.

Idegen gyerekek köszöntésére a szülők részéről a *szia* és a *heló* volt a két leggyakrabban használt köszönés 2002-ben (előbbit 80%-ban, utóbbit 28,5%-ban használták), napjainkban a *sziát* 54,5% használja, a *helót* 9%, ugyanennyien részesítik előnyben a *hali* formát.

A gyerekek szüleiknek általában *sziával* köszönnek, mind a korábbi felmérés, mind a mostani ezt mutatja. Második helyen a *heló* állt 14,5%-kal és áll most is 27,2%-kal, tehát gyakoribbá vált. 2002-ben a *szia* aránya 90% fölötti volt, most is tartja magát ez az arány. A szülők leggyakrabban szintén *sziával* köszönnek a gyerekeknek, a kérdőívek 85,2%-a ezt mutatja. A *heló* mindössze 12,4%-ot tesz ki.

A testvérek köszöntésének leggyakoribb módja 2002-ben a *heló* volt. Így köszönt a diákok 54%-a. A *szia* állt második helyen 35%-kal, a harmadikon a *csá* 11,4%-kal. Napjainkban a testvéreket leggyakrabban újra *sziával* köszöntik, ez szerepelt a kérdőívek 50%-án. A testvérek korábban általában *helóval* köszöntek vissza, ezt mutatta a kérdőívek 53,5%-a. Ez után következett a *szia* 31,5%-kal. A *csá* csak 12,5%-ban szerepelt. A 2012-es felmérés azt mutatja, hogy a testvérek 50%-a *sziával* köszönti testvérét, 36%-uk a *helót* részesíti előnyben, a *csá* 22,7%-os gyakorisággal szerepelt. Azt láthatjuk tehát, hogy a *heló* ebben a közegben némiképp visszaszorult.

A nagynéniket, nagybácsikat 2002-ben leggyakrabban a *szia* szóval köszöntötték, ezt alkalmazta az adatközlők 62,5%-a. *Csókolommal* köszönt a diákok 16,6%-a, 5,7% pedig a *napszaknak megfelelően*. A 2012-es felmérés azt mutatja, hogy 68,1% *sziával* köszön, *helóval* 22,7%. A *csókolom* eltűnt, ahogy a nagynénik, nagybácsik magázása is. 2002-ben még 14,2% magázó formát

⁸TOLCSVAY 1985, 14–15.

használt. A nagynénik, nagybácsik akkor 58,3%-os arányban köszöntek *sziával*, 40%-uk használta a *helót*. Ma 77,2%-uk köszön *sziával*, 13,6%-uk *helóval*. Tehát ezen a szintéren is a *heló* visszaszorulása és a *szia* megerősödése látható.

A tanárokat diákjaik többsége, 62,8%-a *csokolommal* köszöntötte az első felmérés idején. Második helyen a *napszagnak megfelelő* köszönés állt 34,2%-kal. Mára a két köszönési forma helyet cserélt: 100% használja a *napszak szerinti* köszöntést, és csupán 4,5% a *csokolomot*. Hasonló képet mutat a tanárnők üdvözlése: korábban nekik a diákok 82,8%-a köszönt *csokolommal* és 28,5%-a *napszak szerint*, ma 95% *napszak szerint* és 9% *csokolommal*. Ez mindenképp nagy visszaesést jelent, a *csokolom* minden használati szintéren visszaszorult. A tanárok és tanárnők 68,5%-a *sziával* köszönt diákjainak a korábbi felmérés idején, második leggyakoribb köszönés részükről a *szervusz* volt 31,4%-kal. 11,4%-uk köszönt *napszagnak megfelelően*, és ugyanennyien köszöntek *helóval*. 2012-ben azt láthatjuk, hogy a tanárok 88,6%-a *napszagnak megfelelően* köszönti diákjait, és csak 29%-a *sziával*. Másfajta, tanárok által használt köszönéssel nem is találkoztam.

Az iskolatársak köszöntése mutatta a barátok mellett a legváltozatosabb képet. 2002-ben 57,1% köszönt iskolatársának *helóval*, 42,8% *sziával*, 34,2% *csával*. A *szasz*, *szevasz*, *szervusz*, *csövi* 3% körüli arányban jelentkezett. Napjainkban a *szia* előfordulása 42,8%, a *helóé* 54,5%, a *csáé* 36,3%, a *szevaszé* és a *halié* 9%, a *csokié* 4,5%. Az iskolatársak leggyakrabban, 57,1%-ban *helóval* köszöntek vissza 2002-ben, ezt 45,7%-kal a *szia* követte. Harmadik helyen a *csá* állt 34,2%-os gyakorisággal. A *csáo* és a *szevasz* 5,7%-kal, a *cső* 28,5%-kal szerepelt. A 2012-es felmérés adatai szerint az iskolatársak 59%-a *sziával* köszön vissza, ugyanannyian, mint *helóval*. 36,3%-nak a *csával* köszönnek vissza iskolatársai, 13,6%-nak *halival*. 4,5% írta kérdőívére a *csoki* és a *hi* formákat. Azt láthatjuk tehát, hogy a *szia* az iskolatársak közötti köszönésben is gyakoribbá, népszerűbbé vált az elmúlt tíz év folyamán. Néhány olyan köszönési forma, mint a *szasz*, *szevasz*, *csövi*, amelyek már korábban is csak szűk körben voltak használatosak, mostanra eltűntek ennek a csoportnak a nyelvhasználatából.

A barátok, barátnők üdvözlése 2002-ben az esetek többségében, mintegy 60%-ában *helóval* történt, 50% használta a *sziát*, 28,5% a *csát*, 5,7-5,7% *csóval*, *hellókával*, és *bájjal* köszönt. 2,8% használta a *szevasz*, *szasz*, *szióka* formát. 2012-ben 63,6% a *sziát* használja, 27,2% a *helót*, 18,1% a *csát*, 13,6% a *halit*, ha barátjával vagy barátnőjével találkozik. A visszaköszönéskor a válaszadók 54,2% hallotta a *helót* a korábbi felméréskor, 40% a *csát*, 37,1% a *sziát*, 11,4% a *szevaszt*, 2,8% a *csőt*. Jelen felmérésemben a *szia* került első helyre 68,1%-kal, ezt a *heló* követte 45,4%-kal, majd a *csá* következett 22,7%-kal. A *hali* csak a kérdőívek 9%-án szerepelt, a *szevasz* pedig 4,5%-án. Azt láthatjuk, hogy a *szia* a baráti körökben is megelőzte a *helót*.

2002-ben idegen felnőttek a diákok 74,2%-a *csokolommal* köszönt, 54,2%-uk *napszaknak megfelelően*. Napjainkban a *napszak szerinti köszöntés* áll az első helyen 90,9%-kal. *Csokolommal* csupán a diákok 13,6%-a köszön, nem sokkal kevesebben vannak azok, akik *helóval* köszönnek az idegen felnőtteknek. Az ő arányuk 9%. Az idegen felnőttek korábban az esetek 80%-ában *sziaival* köszöntek a gyerekeknek, 20%-uk *helóval*, 17,1%-uk *szervusszal*, ugyanennyien *helóval* vagy *napszaknak megfelelően* köszöntek, 5,7% a *szevaszt* használta. A 2012-es mérés azt mutatja, hogy az idegen felnőttek 63,6%-ban a *szia*t használják idegen gyerek köszöntésekor, 27,2% *napszak szerint* köszön, 13,6% a *heló*t, 4,5% *csokolomot* használ.

A fiúk és lányok által használt köszönési formák között jelentős különbség nem mutatkozott. A lányok valamivel többször és nagyobb arányban használják a *szia*t, és velük szemben is többször alkalmazza környezetük ezt a köszönést. Anyjuknak, apjuknak, testvérüknek, nagynéniknek, nagybácsiknak szinte mindig így köszönnek. Csak lányok használják a *heló bello* és a *sziamia* köszönéseket, illetve -ka képzős formákat, mint a *szio*ka, *heló*ka. A fiúk köszönési módjai változatosabbak, valamint csak fiúk által kitöltött kérdőívem találok a *'távesz baktálo muroprál'* formával, mely valamely cigány nyelven annyit jelent, hogy *járv szerencsével testvérem*.

Az alábbi táblázat a 2002-ben és a 2012-ben szerzett adatokat mutatja aszerint, hogy az adott köszönési forma az adatközlők hány százalékának volt ismert, hány százalék használta, illetve hány százalék szerette az adott formát.

A felmérések legfontosabb eredményei	ismeri				használja				szereti			
	2002		2012		2002		2012		2002		2012	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
heló	32	91,4	22	100	26	74,2	21	95,4	16	45,7	13	59
szia	27	77,1	22	100	27	77,1	22	100	18	51,4	17	77,2
szevaszcső	17	48,5	22	100	10	28,5	16	72,5	5	14,2	7	31,8
cső	16	45,7	21	95,4	9	25,7	13	59	8	22,8	9	40,9
csövi	9	25,7	21	95,4	4	11,4	7	31,8	3	8,5	3	13,6
napszak	28	80	22	100	24	68,5	16	72,7	7	20	3	13,6
csókolom	26	74,2	22	100	23	65,7	20	90,9	2	5,7	1	4,5
csá	31	88,5	21	95,4	22	62,8	15	68,1	11	31,4	9	40,9
hali	2	5,7	20	90,9	1	2,8	11	50	0	0	7	31,8
vizlát	5	14,2	22	100	3	8,5	21	95,4	0	0	8	13,6
szervusz	9	25,7	22	100	9	25,7	4	18,1	0	0	3	9
csumi	6	17,1	21	95,4	5	14,2	4	18,1	4	11,4	3	4,5
csákány	11	31,4	21	95,4	2	5,7	4	18	3	8,5	2	9
csőváz	2	5,7	20	9,9	2	5,7	2	9	2	5,7	1	4,5
csocsi	1	2,8	14	63,6	1	2,8	3	13,6	1	2,8	2	9
szasz	1	2,8	21	95,4	1	2,8	7	31,8	1	2,8	4	18,1
kezet csókolom	4	11,4	22	100	1	2,8	6	27,2	0	0	2	9
csó	16	45,7	22	100	5	14,2	12	54,5	2	5,7	10	45,4

A táblázatból is kiolvasható a *szia* köszönési forma megerősödése: 2002-ben 77,1% használta, napjainkban 100%; 2002-ben 51,4% válaszolta azt, hogy szereti, 2012-ben 77,2%. Kontra Miklós 1993-as vizsgálata azt mutatta, hogy a válaszadók 82,5%-a használja (Kontra 1993: 245). Hasonlóképpen megerősödött a *szevasz*: használata 28,5%-ról 72,7%-ra; kedveltsége 14,2%-ról 31,8%-ra emelkedett. Használata Kontra felmérésének idején 75,1% volt.⁹ De megerősödött a *kezicsókolom*, *cső* és a *csá* is, bár használatuk és kedveltségük kisebb mértékben növekedett az előző kettőnél.

⁹ KONTRA 1993, 245.

A *szervusz* (2002-ben 26%, 2012-ben 18% használta) és a *csókolom* bizonyos helyzetekben történő használatában, valamint a *csókolom*, a *csöváz* és a napszak szerinti köszönés kedvelésében mutatkozik némi csökkenés.

Sokan nem helyeslik, sőt sokakat zavar az ifjúság sajátos nyelve, hóbortos szófordulataik és köszönéseik. Én sem zavarónak, sem károsnak nem tartom ezeket a jelenségeket. Ezek a fiatalok most fedezik fel anyanyelvüket. Játszanak a szavakkal, az összecsengő szókezdetekkel és szóvégekkel, hangalakokkal és távoli asszociációkkal. Kiaknázzák a humornak azokat a lehetőségeit, melyeket a nyelv kínál. Létrehoznak egy olyan csoportnyelvet, ami a csoport tagjait még jobban összetartja, ami csak a beavatottak számára érthető. Nem úgy kell ezekre a nyelvi fejleményekre tekinteni, mint holmi vadhajtásokra, hanem mint egy érdekes, kis világ jeleire. A nyelvre ezek semmiképpen sem károsak, mert ami felesleg, túlburjánzás, az előbb vagy utóbb el fog tűnni.

Bibliográfia:

DEME László 1987. DEME László — GRÉTSY László — WACHA Imre. Nyelvi illemtan, Budapest, Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó, 1987.

KONTRA Miklós 1993. “Kik köszönnek ma Magyarországon hellóval?": VADON Lehel (szerk.). Emlékkönyv Országgh László tiszteletére. Eger, 1993.

LADÓ János 1958. “Köszönés és megszólítás napjainkban.” Magyar Nyelvőr 1958. 422–430.

TERSTYÉNI Tamás 2003. “Köszönési szokások a rendszerváltáskor”: KONTRA Miklós (szerk.). Nyelv és társadalom a rendszerváltáskori Magyarországon, Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 315–322.

TOLCSVAY Nagy Gábor. 1985. “Hogyan köszönjek? – Hogyan szólítsam?": BÍRÓ Ágnes (szerk.). Nyelvi divatok, Budapest, Gondolat Kiadó, 1985. 13–23.